

"O halde insan nev'inde binler envâ hükmünde sınıflar bulunmayacak." cümlesini izah eder misiniz?

"Şeytanın vücudunda cüz'î şerlerle beraber birçok makasid-ı hayriye-i külliye ve kemâlât-ı insaniye vardır. Evet, bir çekirdekten koca bir ağaca kadar ne kadar mertebeler var; mahiyet-i insaniyedeki istidatta dahi ondan daha ziyade merâtip var. Belki zerreden şemse kadar dereceleri var. Bu istidâdâtın inkişâfâtı, elbette bir hareket ister, bir muamele iktiza eder. Ve o muameledeki terakki zembereğinin hareketi, mücadele ile olur. O mücadele ise, şeytanların ve muzır şeylerin vücuduyla olur. Yoksa, melâikeler gibi, insanların da makamı sabit kalırdı. O halde insan nev'inde binler envâ hükmünde sınıflar bulunmayacak..."

"Bir şerr-i cüz'î gelmemek için bin hayrı terk etmek, hikmet ve adalete münafidir."(1)

Şeytan ve şerhlerin insana musallat edilmemesi, insanda potansiyel olarak bulunan ve şeytan ve şerhlerin teması ile açığa çıkabilen binlerce türdeki kabiliyetleri heba edip atıl bırakırdı. İnsan zahirde bir insan iken, potansiyel kabiliyetlerin inkişaf etmesi ile binler insan kuvvetine ulaşabiliyor, bu da şeytan ve şerhlerin rekabeti ile olabiliyor. Yani bir insanı bin insan kuvvetine getirmek için, şeytan ve şerhlerin ona musallat edilmesi gerekiyor.

Şayet şeytan ve şerhler insana rekabet etmek için musallat edilmese idi, insan bir fert olarak kalıp, mahiyetindeki binlerce tür kuvvetinde olan kabiliyetleri geliştirip yükseltemezdi. Ve cüziyette hapis kalır, külliyete ulaşamazdı.

Evet, insan fitrat ve mahiyet olarak bütün kainata mukabil gelecek bir genişlik ve keskinlikte yaratılmıştır. İnsan sahip olmuş olduğu maddi ve manevi his ve cihazlar sayesinde, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarını tartıp ölçebilir. Kainatın umumunda yazılı olan İlahi hakikatler, aynı şekilde insanın mahiyet ve fitratında da yazılmıştır. Yani insan tek başına bir nevi ya da kainat gibidir.

Bu sebeple insanın bir ferdi ile milyonlar ferdi arasında keyfiyet olarak bir fark yoktur. İnsan bu gibi özellikleri sayesinde, şu kainatın halifesi olmaya namzettir, yani potansiyel olarak kainatın halifesidir. İnsanın bir ferdindeki bu kıymet ve ölçüler, diğer türlerin bırak bir ferdini, tümünde bile yoktur.

Özet olarak; insanın bir ferdini, Allah öyle bir donatmış ki, sair türlere bedel yaratmış. Allah, insana çok hissiyat ve cihazlar vermiş ve duygularına sınır koymamış ki, çok makam ve mertebeleri elde edebilsin ve kainatın halifesi ve neticesi olduğunu gösterebilsin. Yani, Allah, bir insan ile çok mahsulat kaldırsın ve çok maksatları tahakkuk ettirsin. Bu yüzden insanı kayıt altına alıp, sınırsız duygularını susturmak imkansızdır. Lakin insandaki bu kabiliyet ve genişliğin işlerlik kazanıp fiiliyata dönüşmesi; şeytan ve şerhlerin temas ve rekabetine bağlanmıştır.

(1) bk. [Lem'alar, On Üçüncü Lem'a.](#)